

ÉLETPÁLYA- ÉPÍTÉS

KOMPETENCIATERÜLET „B”

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM
TANULÓI MUNKAFÜZET

11. évfolyam

A kiadvány KHF/4536-17/2008 engedélyszámon 2008. 12. 11. időponttól
tankönyvi engedélyt kapott
Educatio Kht. kompetenciafejlesztő oktatási program kerettanterv

A kiadvány a Nemzeti Fejlesztési Terv Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program 3.1.1. központi program (Pedagógusok és oktatási szakértők felkészítése a kompetencia alapú képzés és oktatás feladataira) keretében készült, a sulinova oktatási programcsomag részeként létrejött tanulói információhordozó. A kiadvány sikeres használatához szükséges a teljes oktatási programcsomag ismerete és használata. A teljes programcsomag elérhető: www.educatio.hu címen.

Szakmai vezető: Farkas László

Szakmai bizottság: Dr. Klein Sándor elnök, Dr. Balogh Andrásné,
Dr. Krisztián Béla, Sum István, Dr. Szenes György

Szakmai lektor: dr. Katona Józsefné

Alkotószerkesztő: Tóth Judit

Felelős szerkesztő: Burom Márton

Raktári szám: H-AELP01101

©

Szerző: Tarnay Annamária

Educatio Kht. 2008

Tömeg: 70 g

Terjedelem: 2,23 A/5 ív

A tankönyvvé nyilvánítási eljárásban közreműködő szakértők:

Tantárgy-pedagógiai szakértő: Víg Emőke

Tudományos szakmai szakértő: dr. Fényes-Bók Szilvia

Technológiai szakértő: Ábrahám Júlianna

TARTALOM

1. feladat	5
2. feladat	7
3. feladat	8
4. feladat	8
5. feladat	9
6. feladat	9
7. feladat	9
8. feladat	10
9. feladat	10
10. feladat	11
11. feladat	11
12. feladat	14
13. feladat	14
14. feladat	15
15. feladat	16

1. FELADAT

Játsszunk!

Készítsetek tévéközvetítést, pl. riportot a ballada alapján!
Változtassátok a történet végét happy endre!

Alkossatok 5-8 fős kiscsoportokat! Minden csoportban legyen egy riportter és a két főszereplő. A többiek játsszák az „utca emberét”.

Arany János

TENGERI-HÁNTÁS

Ballada

Ropog a tűz, messze süt a vidékre,
Pirosan száll füstje fel a nagy égre;
Körülállja egynehány fa,
Tovanyúlik rémes árnya;
S körül-úli a tanyáknak
Szép legénye, szép leánya.

„Szaporán, hé! nagy a rakás; mozogni!
Nem is illik összebúva susogni.
Ki először *piros* csőt lel,
Lakodalma lesz az ősszel.
– Tegyetek rá! hadd lobogjon:
Te gyerek, gondolj a tűzzel.

– Dalos Eszti szép leány volt, de árva.
Fiatal még a mezei munkára;
Sanyarú volt beleszokni:
Napon égni, pirosodni,
– Hűvös éj lesz, fogas a szél! –
Derekának hajladozni.

Deli karcsú derekában a salló,
Puha lábán nem teve kárt a talló;
Mint a búza, piros, teljes,
Kerek arca, maga mellyes,
– Teli a hold, most buvik fel –
Az egész lány ugyan helyes.

Tuba Ferkó juhot őriz a tájon:
Juha mételyt legel a rossz lapályon,
Maga oly bús... mi nem éri?
Furulyája mindig sí-ri,
– Aha! rókát hajt a Bodré –
Dalos Esztert úgy kíséri.

Dalos Eszti – a mezőre kiment ő,
Aratókkal puha fűvön pihent ő;
De ha álom ért reájok,
Odahagyta kis tanyájok’
– Töri a vadkan az „irtást” –
Ne tegyétek, ti leányok!

Szederinda gyolcs ruháját szakasztja,
Tövis, talló piros vérit fakasztja;
Hova jár, mint kósza lélek,
Ha alusznak más cselédek?...
– Soha, mennyi csillag hull ma! –
Ti, leányok, ne tegyétek.

Tuba Ferkó a legelőt megúrta,
Tovahajtott, furulyáját se fűtta,
Dalos Eszter nem kíséri,
Maga halvány, dala sí-rí:
– Nagy a harmat, esik egyre –
Csak az isten tudja, mér’ rí.

Szomorún jár, tébolyog a mezőben,
Nem is áll jól semmi dolog kezében;
Éje hosszú, napja bágyadt,
Szive sóhajt – csak egy vágyat:
– De *suhogjon* az a munka! –
Te, halál, vess puha ágyat.

Ködös őszre vált az idő azonban,
Törik is már a tengert Adonyban;
Dalos Eszter csak nem jött ki:
Temetőbe költözött ki;
– Az a Lombár nagy harangja! –
Ne gyalázza érte senki.

Tuba Ferkó hazakerült sokára,
Dalos Eszti hallja szegényt, hogy jára:
Ki-kimén a temetőbe
Rossz időbe', jó időbe':
- *Kuvikol* már, az ebanya! -
»Itt nyugosznak, fagyos földbe.«

Maga Ferkó nem nyughatik az ágyon,
Behunyt szemmel jár-kei a *holdvilágon*,
Muzsikát hall nagy-fenn, messze,
Dalos Eszti hangja közte,
- Ne aludj, hé! vele álmodsz -
Azt danolja: „gyere! jöszte!”

Nosza Ferkó, felszalad a boglyára,
Azután a falu hegyes tornyára;
Kapaszkodnék, de nem éri,
Feje szédül: mi nem éri?...
- Tizenkettőt ver Adonyban:
Elég is volt ma regélni. -”

Lohad a tűz; a legények subába -
Összebúnak a leányok csuhába;
Magasan a levegőben
Repül egy nagy lepedő fenn:
Azon ülve muzsikálnak,
Furulyálnak, eltűnőben.

(1877. július 15.)

3. FELADAT

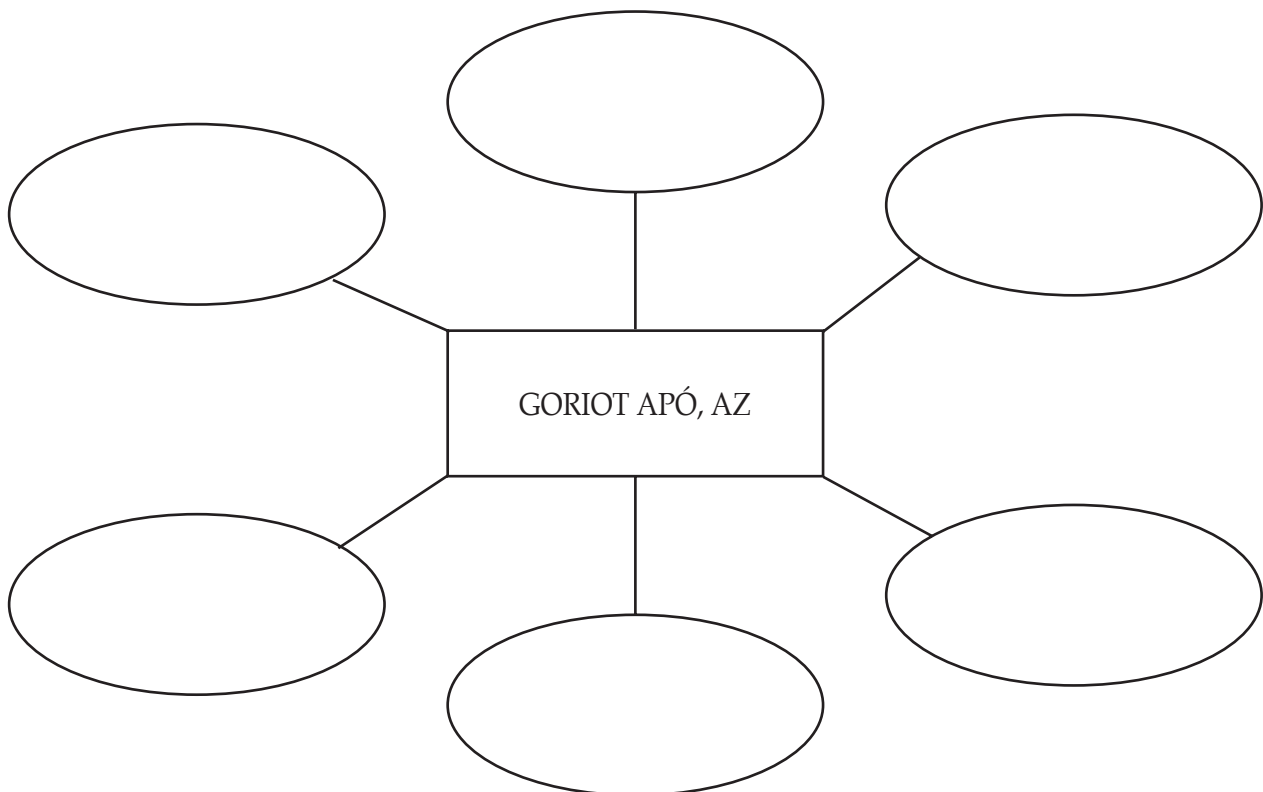
Gyűjtsétek ki, hogyan és hol érhető tetten Madách Imre *Az ember tragédiája* című művében a pénz és a hatalom mint motivációs tényező Ádám sorsának alakulásában.

Pénz	Hatalom

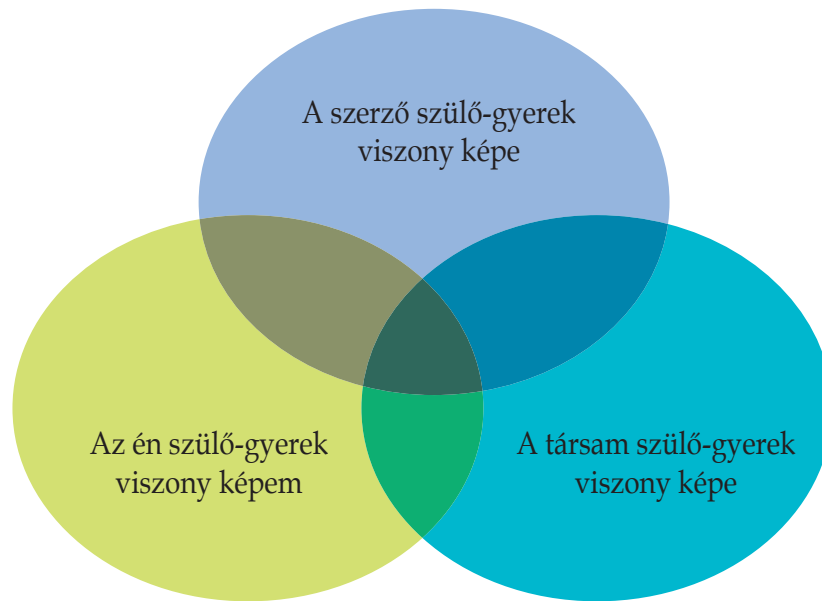
Hozzatok hasonló példákat a hétköznapokból!

4. FELADAT

Jellemezd Goriót apót az adott szempont szerint!

A Venn-diagram segítségével beszéld meg a pároddal, hogyan jellemezte a szerző, a párod, illetve te magad a szülő-gyermek kapcsolat fogalmát!

5. FELADAT

Írjatok verset az „Ötsoros” szabályai alapján az alábbi címekkel!

Magány, Mámor, Ősz, Szerelem, Szépség, Nyomor

A vers címe:.....

6. FELADAT

Húzzátok alá, hány szólást találtok Móricz Zsigmond *Barbárok* c. elbeszélésének részletében!

„A vizsgálóbiztos vallatott.

Egyik rabot a másik után. Szó szóra ment, ez a szó a másikra hajazott, a veres juhászra lassan sereg lo-pás, gyilkosság igazolódott. Már megérett a kötél, mikor azt mondja a vizsgáló ember:

- Hát a Bodri juhász?

A veres ember szeme meg se rezdült.”

7. FELADAT

Hogyan tudnád szólásokkal elmondani az alábbi kifejezéseket?

Szorgalmas:

Okos:

Lusta:.....

Titokban tart:

Figyelmetlen:

8. FELADAT

Gyűjtsetek hasonlatokat a menni ige alakjainak használatával!

.....

.....

.....

.....

.....

9. FELADAT

Olvassátok el figyelmesen Móricz Zsigmond *Barbárok* című elbeszélésének részletét!

„Hát nem sült ki, mert csak feküdt a három ember és pipázott. Ültek, keresztbe vetett lábbal. A vendéglátó gazda csak egyszer pillantott körül, akkor is úgy tett, mintha a nyáj után nézne, pedig azt nézte, hogy a botja kezügybe van-e?

- ...
- Hallod.
 - No.
 - Van neked egy szíjad?
 - Van.
 - Láttam tavaly búcsúkor, ki van verve rézzel.
 - Megvan.
 - Aztat kéne eladni.
 - Eladni?
 - El.
 - Nem eladó.
 - Nem?
 - Nem.
 - Mír nem?
 - Hát csak nem. Magamnak csináltam.
 - Magadnak?
 - Magamnak. Meg a fiamnak.
 - Meg a fiadnak?
 - Annak.
 - Kettőtöknek?
 - Hát.

Evvel újra tovább ültek. Aztán már egészen setét lett. Olyan hirtelen lett setét, mintha elfújták volna a gyertyát.

- Hát nem adod el?
- Mondtam.”

10. FELADAT

Írjatok egész mondatos párbeszédet a fenti Móricz-idézet párbeszédéből!

.....

.....

.....

.....

.....

11. FELADAT

Idézeteket olvashattok Karinthy Frigyes *Így írtok ti* című írásából. Az ironikus leírások, versrészletek szerzőket parodizálnak.

Írjátok a megfejtések mellé, melyik szerzőről van szó!

BARNA KIS LÁNY SZEMÉNEK A...

Barna kis lány szemének a lángja
Idetűzött szívem pitvarába,
Kis halacska szőke Tisza vizén,
Örömében akrát ugrok biz én.

Barna kis lány, mikor megláttalak
Bennem mindjárt nagy szerelem fakadt,
Megláttalak New York kávéházban,
Mint harmat kökörtcsin-virágban....

Olyan az ő lelke, mint a rózsa,
De mint az a fehér, tiszta rózsa,
Fehér rózsa az én babám lelke,
Fehér galamb az ő nagy szerelme.

Megfejtés:.....

TÖRPE-FEJŰEK

Nem dolgozni jöttem ide
Nem dolgozni jöttem ide
Törpe-fejű, mit akarsz tőlem?

„Ti vagytok az Új Undokak
Ti vagytok az Új Undokak
Menjete dolgozni ti is.”

Nehéz munka az enyém
Nehéz munka az enyém
Mi vagyunk az Új Undokak.

Felgerjedt szittyá vérem
Felgerjedt szittyá vérem
S rászóltam Törpe-fejűre:

De jött hozzám egy törpe
De jött hozzám egy törpe
S kérdezte, mit akarok?

Hát maga megbolondult,
Hát maga megbolondult,
Hogy mindent kétszer mond, kétszer mond?

Megfejtés:.....

ANTI-K SZERELEM

„S megint előlről...”

A szeretőm fiús, görög leány,
Lányos, török fiú, ki egykor élt,
Ahol tajtékot Aagis öble hány.

„Ki bűn borongva, barna, bús bajusszal,
Beteg bolyongó, béna bink balán...
És szólt a lány, gradus genitivusszal:

És Athenben született auzgewélt,
De most közöttünk jár, bár ő egy antik,
Kihez ma lelkem esdve így beszélt:

„Mi, hát nekem bajuszom van talán?”
S én szólék: Ó, kegyed mély mívű marha,
Ezt mondtam csak a széphangzás mián.

„Ó kancsók kincse, ó görög romantik,
Orsók korsója, drágamívű borsó,
Akit szeretnek Bélák és a Bandik.

„De hogyha ezt nem érti, drága mirrha,
Egymáshoz nincs közünk, se végre mátul,
Kegyed nem készült, aztán hol az irka?

„Te tarfejű, tritóni, tarka torzó,
Dús, dőre dátum és dalos dativusz,
Post, penes, pone, praeter, ablativusz.

„Az ember végre még sincs csupa fábul,
Kegyed nem tudja, mi az asszonánc?
Eriggyen, mert rugok beléje hátul. -
(S megint előlről.)

Megfejtés:.....

PÜNKÖSDI KOLBÁSZ

Mennyei kolbászok
Döföldtek szívesen,
Gyémántlencsét rágott
Két fúrása szívemen

Hóttig heverészek,
Egyszer se hibázok,
Hótom után angyalokkal
Vígán parolázok.

Megfejtés:.....

„A SZEGÉNY KIS TROMBITÁS SZIMBOLISTA KLAPEC NYÖSZÖRGÉSEI” CÍMŰ CIKLUSBÓL

Mint aki halkán belelépett.

És jönnek távol, ferde illatok
Mint kósza lányok és hideg cselédek
Kiknek bús kontyán angyal andalog.
Mint aki halkán belelépett.

Mint aki halkan belelépett
 Valamibe... s most tüszköl s fintorog
 Mint trombiták és roppant trombonok
 S a holdvilágnál szédelegve ferdül
 Nehéz boroktól és aranyló sertül
 Úgy lépek vissza mostan életembe
 Mint kisfiú, ki csendes, csitri, csempe
 S látok barnát, kókuszot, koporsót, képet –

Mint aki halkan belelépett.

Megfejtés:.....

KÖLTŐ PÜNKÖSDI ÉNEKE

Lankákon ballagok, alattam a szürcsölő trágya-
 Lepte jó Föld szuszog, ballag velem, lép
 Nagyokat öreg paraszt, botjára is támaszkod-
 Va, integet felém, ahogy járok rajta
 Kedvesemmel, olyan ez a homok, amin
 Járok, dunántúli magyar föld,
 Ráncosarcú, nagybajuszú, csipásszemű
 Öreg, hümmög és krákog és köp
 És ahogy ballagunk, billegünk,
 Megálllok, nem veszi észre
 És kiballag ballagó lábam alól
 És továbbsétál és én a levegőbe maradok.
 És nézek utánna, nyetenye, riska hé,
 Hová szaladsz, de nem fordul meg,
 Így vádolok, kaszálva a légben,
 Pünkösdre virradó magamtermette szarkaláb.

Megfejtés:.....

A) Húzzátok alá a szövegben azokat a részeket, amelyek szerintetek ironikusak, gúnyosak! Megoldásokat beszéljétek meg a párotokkal!

B) Szöveggyűjtemény segítségével keressétek meg a Karinthy-paródiák lehetséges kiindulópontjait, az eredeti művekben fellelhető jellemző vezérmotívumokat!

.....

.....

.....

.....

14. FELADAT

- I. Olvasd el az alábbi Kosztolányi-művek rövid tartalmát! Állapítsd meg, melyik műről van szó, és helyezd el a Kosztolányi életmű szalagján! Ha nem ismered fel a mű pontos címét, keress utaló jeleket, amelyek segítségével megállapítható a megfelelő korszak.
- II. Írd be a táblázatba Kosztolányi korszakait!

- Az az ifjúság szimbóluma, a végtelennel, az egekkel kacérkodó fiatalságláznak, mindent tipró indulatnak, féktelen szabadságakaratsnak a jelképe. „Szép”, mert fénylő, csillogó, dús a ragyogásban; és riasztó, mert sárkánytestű. Csodálni való, magával ragadó, úsztatja a tekintetet, és mégis gyűlöletes, mert jelzése, parancsoló istene az elmúlásnak.
- Kosztolányi talán azért vonzódott Freudhoz, mert maga is különös pszichológiai alkat volt. Ez magyarázza legjobb elbeszéléseit, azsorozatot. A címszereplő Kosztolányi alteregója, hasonmása, aki megőrzi a *Boldog szomorú* dalban elveszett „kincset”: a fiatalság vadságát, anarchikus lázadását, korlátot nem ismerő féktelenségét. A játékos, romantikus életvitel – amitől őt a polgárosodó jólét elvonta – a címszereplő történetében él tovább: a rossz, a züllött, a bohém költő arcát vállalja az alterego, Kosztolányi, az író viszont főszereplője szemével tekinthet az életre, szerelmeire, kalandjaira, utazásaira és az irodalmi életre.
- Az a szokásosnál is összetettebb problematikát kínál. A krisztinavárosi kis cselédlány története, aki a kommün után kerül a magas rangú, méltóságos Vizy család szolgálatába, aki mintacseléddé válik, szinte már a cselédlány ideáljává, akiről megindul a legendaképződés, kilenc hónapi tökéletes szolgálat után brutális módon meggyilkolja gazdáit. A regény egyszerre és egységben nyújtja a kommün és az ellenforradalom, a fehérterror és a vörösteror rajzát, a rendszerváltás egy történeti, de általánosítható modelljét, az úr-cseléd viszony aprólékos, megható bensőségességű rajzát, a kiszolgáltatottság anatómiáját, az egyéniség kiüresedésének, a „géppé válásnak” pszichológiai és mélypszichológiai analízisét, a „keresztény kurzus” mélyreható bírálatát, egy tartózkodóan szkeptikus történelemszemléletet, az action gratuite Gide által „felfedezett” módszerének világirodalmilag is példátlanul magas szintű megvalósítását és elmélyítését, valamint feledhetetlen, „élő” figurák csodálatos galériáját, élén a magyar irodalom egyik, esetségében is legvonzóbb, legmeghatóbb nőalakjával, a címszereplővel.
- Ebben a műfajban valósult meg a legteljesebben költő és prózaíró jelenlétének remek egyensúlya, amelyben hol álarcok mögé bújva, hol pedig meztelenül nyilatkozik meg a „homo aestheticus” humanizmusa, végtelen érzékenysége és részvéte minden emberi jelenség iránt, amellyel olyan mélyen belelátott boldogtalan testvérei, a szenvedők, a hajótöröttek, az életből száműzöttek szívébe, s amely „egy idegen életet is éppoly végzetesen szükségesnek érez, mint az önmagáét”.

5. Kosztolányi ebben a művében újra nagy mestere az ellenpontozásnak. A regény eszmeiségében rejtve őrzi a romantika szépségkultuszának nagy újdonságát, a fölfedezett „rút” ellentmondásos gazdagságát. Kosztolányit ebben a regényben elsősorban az emberi dráma ragadja meg, amit lírai sejtelmességbe von ezeknek az előregedett, vidéki kismagyaroknak merengő melankóliája, engesztelhetetlen, kijátszott boldogságvágya. A tragédia mögött mindig ott van az eszme, és aban ez most az esztétikai életforma választásának tragikus lehetetlenségét mutatja, a szépért ágaskodó akarat korlátait, melynek vad mozdulatai hol a sorsba, hol a társadalomba ütköznek.
6. Kosztolányi korai költészetének legsikerültebb kötete az 1910-ben megjelent ,mellyel lírájának leggazdagabb forrása fakadt föl: az örök gyermek egyszerű érzékeléseiből eredő, eleven hangulatiság, a homályos ösztönök és bizonytalan félelmek szorongása, a rideg felnőtt világtól a gyermekkor emlékeibe való visszahúzódság vágya, az ártatlanság hamva. Vagyis ahogy maga írja a ciklus nyitó versében: „cikázva lobban sok-sok ferde kép / és lát, ahogy nem látott sose még” (*Mint aki a sínek közé esett*). Ehhez az életérzéshez és látáshoz társul az impresszionisták pillanatrögzítő szándéka, a sugallatok megérzékítése, a metaforikus jelbeszéd, a szimbolizmus jelentéstöbblete.
7. Kosztolányi első regénye egy házasság drámája, de a mű túlnő a téma közvetlen lehetőségein, sőt igazán fontosnak azt érezzük benne, ami az apró tragédia hátországát, magát a világot festi meg. Kísérlet ez a mű, első próbálkozás, melyben mégis megtalálható a későbbi remekművek világának számos eleme. Kosztolányi úgyszólván csak az apróságokra figyel, minden mondatot, szituációtörredéket olyan pontosan, sokoldalúan kidolgoz, megmintáz, hogy bármelyikből vers is születhetne; regénye így számtalan mikroműalkotás foglalata egyszersmind. Már ebből az első munkából kiderül, hogy vérbeli regényíró forgatja, rendezgeti ezeket a miniatúrákat, mert nem szabadlajak szakaszossá a művet, hanem az egész részeként is tökéletesek tudnak lenni, anélkül, hogy elveszítenék azt a fényüket, ami kiszakítottóságukban is teljessé sugározza őket.

15. FELADAT

- a) Írj cikket az iskolákban előforduló lógásokról a megyei napilap számára. A napilap széles rétegeket érdeklő napi politikai, gazdasági és társadalmi eseményekről tájékoztat.
- b) Képzeld magad a Nyugat nemzedékébe tartozó újságírónak. Írj cikket az iskolákban előforduló lógásokról a Nyugat számára!
- c) Írj cikket az iskolákban előforduló lógásokról egy bulvárlap számára! A bulvárlap szenzációra épít, stílusa nem túl igényes.
- d) Írj cikket az iskolákban előforduló lógásokról az iskolaújság számára! Stílusa az olvasóközönséget célozza, témája aktualitást dolgoz fel.
- e) Írj cikket az iskolákban előforduló lógásokról a pedagógus folyóirat számára! A folyóirat szakmai oldalról közelíti meg a témát, nyelvezete igényes, tudományos.